

17 augustus 1945

Soekarno en Hatta roepen de Republiek Indonesië uit, onder druk van nationalistische jongeren. Mohammad Hatta wordt vicepresident.

Oktober 1945-begin 1946

Bersiap-periode, met massale gewelddadigheden van Indonesische strijdgroepen gericht tegen elk buitenlands gezag. Daarbij vallen mogelijk meer dan 35.000 dodelijke slachtoffers, onder wie veel (Indische) Nederlanders.

Maart 1946

Koloniaal bestuurder Huib van Mook stelt voor de Republiek Indonesië te erkennen. Nederlandse troepen worden in Indonesië toegelaten om Britse posities over te nemen.

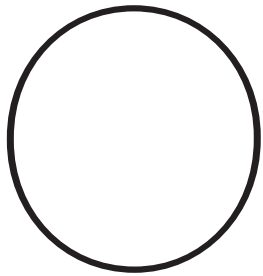
15 november 1946

Ondertekening Akkoord van Linggadjati. Doel is een Verenigde Staten van Indonesië, dat samen met Nederland de Nederlands-Indonesische Unie vormt. Dat gaat veel Nederlanders te ver.

25 maart 1947

De Nederlandse Tweede Kamer ratificeert het Akkoord van Linggadjati, dat echter flink is bijgesteld. In Indonesië is het intussen permanent oorlog.

‘Papa wilde dat we vrij van verdenking en haat zouden leven’

nderwijs, voor individu en natie, was voor Sutan Sjahrir (1909-1966) de grootste waarde in het leven. Al in de vroege

jaren dertig was de jonge onafhankelijkheidsstrijder voorzitter van een Indonesische organisatie die het politieke bewustzijn van de bevolking wilde verhogen. Toen het koloniale bewind hem vanwege zijn nationalistische activiteiten verbande naar het eiland Banda Neira, adopteerde hij er vier kinderen die hij dagelijks les gaf, samen met hun vriendjes en vriendinnetjes. Sjahrir zou later de eerste premier van Indonesië worden.

De jaren in ballingschap, tussen 1935 en 1942, waren niet de laatste die Sjahrir in onvrijwillige vrijheidsbeperking doorbracht. In 1962 werd hij gevangengezet op verdenking van het voorbereiden van een aanslag op president Soekarno. Toen hij in de gevangenis ernstige gezondheidsklachten kreeg, mocht Sjahrir in 1965 op verzoek van zijn vrouw met zijn jonge gezin naar Zwitserland vertrekken voor behandeling.

Dit speelde zich af in de vroege jeugd van zijn dochter Siti Rabyah Parvati Sjahrir (1960). In de woonkamer van haar ruime villa waar ze woont met haar gezin, valt een levensgrote geschilderde kopie van ‘De Nachtwacht’ op. De schilder had er zelf geen plaats voor. Upik wel – de naam die ze vraagt te gebruiken. In de taal van de Minangkabau, de etnische groep op West-Sumatra waaruit haar vader voortkomt, betekent het ‘klein meisje’.

De herinneringen aan haar vader dateren uit de periode nadat Sjahrir bij Soekarno in ongenade was gevallen. “In onze kindertijd vroegen we ons vaak af waarom onze vader, waar we zo trots op waren, in de gevangenis was opgesloten. Zonder duidelijke reden en zonder proces. Als onze moeder er niet was geweest, hadden onze vragen gemakkelijk kunnen uitgroeien tot haat en boos-

KOLONIALE GESCHIEDENIS Haar vader was onafhankelijkheidsstrijder, én een voor Nederland betrouwbare gesprekspartner: Sutan Sjahrir, eerste minister-president van de Republiek Indonesië. Deel 3 van een serie over de kinderen van de hoofdrolspelers in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, die 75 jaar geleden begon.

tekst en foto's **Suzanne Liem**

Zittend: Siti Wahyuna (Poppy) Sjahrir met dochter Upik en Sjahrir met zoon Kriya Arsajah. Genomen tijdens Idul Fitri op 15 februari 1964 in de gevangenis Wisma Keagungan voor politieke gevangenen te Jakarta.

Met medewerking van Marjolein van Asdonck en Kees Snoek. Dit interview is mede tot stand gekomen met financiële steun van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land-, en Volkenkunde. Het maakt deel uit van het project Kinderen van de Oorlog. Hiervoor fotografeert en interviewt Suzanne Liem nazaten van grote spelers tijdens het dekolonisatieproces, aan Indonesische en aan Nederlandse zijde. Het project verschijnt volgend jaar in boekvorm bij uitgeverij WalburgPers. Ga naar Trouw.nl/Indonesië voor extra's.

UPIK SJHRIR

Upik Sjahrir is een dochter uit het tweede huwelijk van Sutan Sjahrir, met Siti Wahyuna Sjahrir (Poppy). Net als haar vader vindt ze

onderwijs erg belangrijk. Daarom werkt ze als directeur van een basisschool in Jakarta. In die stad woont ze met haar gezin.

heid. Mijn moeder was een geweldige vrouw die een overvloed aan liefde en geduld had. Ze heeft ons er eindeloos aan herinnerd dat papa wilde dat we vrij van verdenking en haat zouden leven. Sjahrir was klein van stuk, maar hij had een groot hart.”

Aan de korte tijd met haar vader in Zürich, voor zijn dood in 1966, heeft Upik gelukkige herinneringen overgehouden. “Elke ochtend ging ik in mijn pyjama naar zijn slaapkamer en vertelde hem alles wat me maar te binnen schoot. Ik was nogal spraakzaam als kind. Hij lachte dan, de tranen stroomden over zijn gezicht. Verward vroeg ik mijn moeder: waarom huilt papa altijd als ik hem verhalen vertel? Dat zijn tranen van geluk, antwoordde ze. Dat zijn de enige herinneringen die ik aan hem heb. Ondanks alle slechte ervaringen overspoelde mijn vader ons altijd met zijn positieve energie.”

Andere koers

Al tijdens de Japanse bezetting was duidelijk dat Sjahrir een andere benadering koos dan Hatta en Soekarno, de onafhankelijkheidsstrijders die in augustus 1945 de Republiek Indonesië uitriepen. Zij hadden in de jaren daarvoor samengewerkt met de Japanners om de onafhankelijkheid te kunnen bereiken. Sjahrir deed dit uit principe niet.

In het najaar van 1945, vlak na de Indonesische onafhankelijkheidsverklaring, publiceerde Sjahrir zijn indrukwekkende pamflet ‘Onze strijd’. Hierin veroordeelde hij onder meer sterk het geweld tijdens de Bersiap, toen strijdgroepen zich tegen elke vorm van bui-

21 juli-5 augustus 1947

Operatie Product (eerste politio-
nele actie) op Java en Sumatra
door Nederlandse strijdkrachten.

19 december 1948-5 januari 1949

Operatie Kraai (tweede politio-
nele actie). Hiermee wilde legercom-
mandant Spoor een einde maken
aan Soekarno's Republiek Indone-
sië. De internationale reacties zijn
furieus, de VN-Veiligheidsraad
dreigt met sancties.

7 mei 1949

Nederland en de Republiek Indo-
nesië sluiten een akkoord (de 'Van
Roijen-Roem-overeenkomst').
Daarmee wordt gehoor gegeven
aan de resolutie van de Veilig-
heidsraad.

23 augustus-2 november 1949

Rondetafelconferentie in Den
Haag voor een definitieve regeling
van het conflict.

27 december 1949

Soevereiniteitsoverdracht aan de
Verenigde Staten van Indonesië.
Die worden door Soekarno binnen
een jaar omgevormd tot eenheids-
staat.

Siti Rabyah Parvati Sjahrir (Upik), dochter van Sutan Sjahrir: 'Mijn vader was anders en met zijn visie was hij zijn tijd ver vooruit'.

tenlands gezag keerden. De chaotische
situatie in het land was volgens hem
ontstaan omdat de Indonesiërs nog niet
wisten hoe ze met hun vrijheid moes-
ten omgaan.

Op 14 november van dat jaar werd
hij de eerste minister-president van In-
donesië. Hij zou het ruim 2,5 jaar blij-
ven en in die tijd drie kabinetten leiden.

Omdat hij niet met de Japanners had
samengewerkt, vond Nederland Sjahrir
een betrouwbare gesprekspartner tij-
dens de onderhandelingen voor het Ak-
koord van Linggadjati (1946). Daarin
werd toegewerkt naar zelfbeschik-
kingsrecht van Indonesië, maar wel
met de Nederlandse koningin aan het
hoofd. Dat Sjahrir bereid was te praten
met onder anderen koloniaal bestuur-
der Huib van Mook en voormalig pre-
mier Willem Schermerhorn, namen ra-
dicale Indonesische groepen hem niet
in dank af.

Dochter Upik: "Zijn politieke diplo-
matie in de jaren 1945-1949 was cruci-
aal voor de internationale erkenning
van Indonesië als vrij en onafhankelijk,
soverein land. In Linggadjati zaten de
Indonesiërs en de Nederlanders als
twee naties bij elkaar en hoewel het
voor beide partijen moeilijk was, wer-
den ze het uiteindelijk op verschillende
punten eens. Mijn vader werd toen ech-
ter door veel Indonesiërs niet of verke-
erd begrepen, omdat het oplossen
van politieke problemen via diplomatie
nog niet werd erkend."

Uiteindelijk sneuvelde het kabinet
Sjahrir-III over de uitvoering van het
Akkoord van Linggadjati. Nederland
zegde het akkoord op 20 juli 1947 op

om een dag later Operatie Product (eer-
ste 'politio-actie') te beginnen. Aan
het begin van Operatie Kraai (de twee-
de 'politio-actie') werd Sjahrir op 19
december 1948 samen met de Republi-
keinsche top, waaronder Soekarno en
Hatta, gevangengenomen. Wat vindt
Upik van de relatie tussen Indonesië en
Nederland in de periode 1945-1949?

"Die was in die tijd niet goed, maar is
sindsdien beter en beter geworden. Ik
leerde van mijn vader dat hij, hoewel ze
in oorlog waren, toch bevriend kon zijn
met de Nederlanders. Hij had veel Ne-
derlandse vrienden. Daarom hield ik
van mijn vader. Hij was anders en zijn
visie was zijn tijd ver vooruit."

In het onafhankelijke Indonesië
kreeg Sjahrir nooit meer echt een voet
tussen de deur, ook door zijn menings-
verschillen met Soekarno. Onder diens
regime werd hij in 1962 gevangengezet
op verdenking van het voorbereiden
van een aanslag op diens leven – een
strategie die Soekarno vaker toepaste
om politieke tegenstanders onschade-
lijk te maken.

Inspiratiebron

Upik zou haar vader graag zien als inspi-
ratiebron voor veel mensen. "Sjahrir
vocht voor de onafhankelijkheid en de
menselijke ontwikkeling, voor de be-
vrijding van onderdrukking, uitbuiting
en vernedering die de ene mens aan de
andere heeft toegebracht. Hij hechtte
veel waarde aan moraal en ethiek in de
natie en het burgerschap. Het is niet zo
dat we, nu we in 1945 onze onafhanke-
lijkheid hebben opgeëist, alles kunnen
doen wat we willen. We moeten deze

*'Ik was nogal
spraakzaam als
kind. De tranen
van geluk
stroomden over
zijn gezicht'*

*'Sjahrir vocht
voor de
bevrijding van
onderdrukking,
uitbuiting en
vernedering'*

vrijheid met volwassenheid kunnen
omarmen, met verantwoordelijkheid
en integriteit."

Op 9 april 1966 overleed Sutan Sjah-
rir in Zürich. Via Schiphol, waar Scher-
merhorn tijdens een eerbetoon een toe-
spraak hield, werd zijn stoffelijk over-
schot naar Indonesië gevlogen. Daar
kreeg hij een staatsbegrafenis. Soekar-
no was de grote afwezige. Zijn politieke
rol was op dat moment praktisch uitge-
speeld, maar hij tekende wel op 15 april
het decreet waarin Sjahrir tot nationale
held werd benoemd. Ook zorgde Soe-
karno voor een huis voor zijn weduwe
en haar kinderen.

Regelmatig komen jonge mensen
die Sjahrirs boeken hebben gelezen bij
Upik thuis om met haar te praten over
politiek. Zij dringen er bij haar op aan
om de politiek in te gaan, maar daar
voelt ze weinig voor. Net als haar vader
beschouwt ze onderwijs als een van de
nobelste taken binnen de maatschappij.
Upik wijdt er haar leven aan, ze is direc-
teur van een kleuterschool.

"Mensen komen naar onze school
omdat we de kinderen leren trots te
zijn om Indonesiër te zijn, trots te zijn
op onze bahasa (taal), onze natie, en na-
tuurlijk onze diversiteit. We moeten de
kinderen opvoeden met vriendelijk-
heid, ze leren over eerlijkheid en over
respect. Politiek is niet mijn *cup of tea*,
maar wat ik de natie kan geven is het
verspreiden van bewustzijn en educatie
over de goede waarden, vooral onder de
jonge generatie. Wat ik tot nu toe ge-
daan heb is het ontsteken van een klein
lichtje dat hopelijk helderder zal wor-
den en zal schijnen over de natie."

GEMATIGD NATIONALIST

De Haagse oekaze liet aan duidelijk-
heid niets te wensen over. "Met Soe-
karno zal niet, met Sjahrir zal wel
overlegd worden", zei de Nederland-
se minister van Overzeese Gebieds-
delen Johann Logemann na de Indo-
nesische onafhankelijkheidsverklaring
in 1945. **Soekarno had in de jaren
daarvoor met de Japanse bezetters
samengewerkt en werd in Nederland
vergeleken met Hitler en Mussert.**
Sutan Sjahrir (1909-1966) had gewei-
gerd om zaken te doen met de 'Jap-
pen'. Dus mocht hij meepraten over
het latere Akkoord van Linggadjati.
Dat maakte Sjahrir in de ogen van
sommige Indonesiërs ook een om-
streden figuur. Hij opereerde als een
diplomaat op een moment dat veel
anderen de lijn van confrontatie
voorstonden. En was hij niet te veel
verwesterd, stiekem toch een beetje
Nederlander met de Nederlanders?
Hij was per slot van rekening ook eni-
ge tijd samen geweest met een Hol-
landse vrouw.

Op de achtergrond speelde ook een
afkomstverhaal. Javanen als Soekar-
no domineerden de strijd. Sjahrirs
wortels lagen op Sumatra. Zijn vader
werkte als officier van justitie. Die rol
in het koloniale apparaat belette hem
niet om er privé on-Nederlandse ge-
woonten op na te houden. De man
had meerdere vrouwen en in totaal
minstens 22 kinderen.

**De jonge Sjahrir hield van lezen en
speelde viool. In 1929 ging hij naar
Nederland om rechten te studeren.**

Een tentamen of examen legde hij
echter nooit af. In 1931 keerde de Su-
matraan terug naar zijn geboorteland
om een rol te kunnen spelen in de
onafhankelijkheidsstrijd.

Zelfs een gematigd nationalist als hij
konden de Nederlandse autoriteiten
niet verdragen. Ze arresteerden hem
en sloten hem zeven jaar lang op in
verbanningsoorden.

Na het uitroepen van de Republiek
Indonesië in 1945 werd Sjahrir minis-
ter-president. **Op zijn 36ste was hij
de jongste premier ter wereld. Voor
de Nederlandse erkenning van de
onafhankelijkheid belandde hij ech-
ter al op een zijspoor.** Sjahrirs socia-
listische partij kreeg nooit veel steun
en werd later zelfs verboden. In Soe-
karno's laatste jaren als president
werd Sjahrir zelfs gearresteerd.
Paul van der Steen